

Van a Petőfi Irodalmi Múzeumnak egy kiadványsorozata, a *PIM Bibliográfiai Füzetei*, amelyet a kitűnő Botka Ferenc szerkeszt. Ebben a sorozatban jelent meg Gedényi Mihály Krúdy-bibliográfiája. Egy ilyen vállalkozás szakmai belügy, ha mégis megemlítem itt, azokra a gyűjtőkre való tekintettel teszem, akik számosan vannak, és Krúdy-műveket gyűjtenek. A rajongó gyűjtők azt is tudják, hogy számos bibliográfiai vállalkozás kísérelt már meg rendet tenni a labirintusban, de valamennyit meghaladják a Gedényi által szerkesztett bibliográfia arányai. Ez sem az a mindig csak vágyott teljesség, de a lehető megközelítése annak. Fogalmat alkothattunk Gedényi nyomán a Krúdy-életmű bőségéről. 86 regény, 2382 elbeszélés, 1780 cikk, publicisztikai írás, 30 színmű, jelenet, drámatörredék, 200 Krúdy neve alatt megjelent kötet, ennyi a „jelenlegi ismereteink” szerinti Krúdy-életmű, pedig szerzőnk nem élt Jókai-életkort.

Ebből a hatalmas anyagból már a kilencedik kötet jelent meg a

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓNÁL,

a *Krúdy Gyula művei* sorozatban, *Barta András* gondozásában. A *Szerénád* című válogatott elbeszélések az 1912 és 1915 közt írt novellisztikából kerülnek vaszkos kötetbe; a saját hangjára már rátalált író boldog alkotó idejét reprezentálják. Az *álombeli lovag*, a *Szindbád ifjúsága* és a *Szindbád utazásai* után és a *Vörös postakocsi* sikere nyomán újabb elbeszéléstörzsek következnek. A *De Ronch kapitány esodátalos kalandjai*, az *Aranykék utcai szép napok* és *Szindbád: A feltámadás* című novellaciklusok mellett még számos elbeszélés ugyanazon időből, 1912 és 1915 közötti négy esztendőből, s valamennyi az „eltűnt időt” beszéli. Soha ilyen távolság a jelenvaló és a múlt között! Háborúra készül a világ, halálba csörtet vén Európa, mindent megfontolt az agg Ferenc Jóska, még egy esztendő, és csöstell hullik az ember a lövészárokban, de 1913-ban megszületik Krúdy tollán az elbeszélés nagyanyja barátnéjáról, aki vénlány maradt, nagy kort ért, és mindig olyan előkelő volt, mint egy udvarhölgy. Hogyne lélt volna előkelő Oroszlán

Margit, mikor nagyon hasonlított a megboldogult Erzsébet királynéhoz! Egyszer aztán majális volt Sóstón, s bálí éjszakán megjelent négylovas hintáján a király, mint a mesében. Mintha álomban — tehetjük hozzá —, mert Oroszlán Margit vénlány maradt, mert a nagymama szalonjában kellő pillanatban szólal meg a zenélő óra, valcert játszik, „és egy kifli alakú asszonyosság Klapka tábornok nevét” ejti ki száján.

Voltaképpen arról van szó, hogy Krúdy álomvilágában egymáshoz vannak rendelve az ellentett pólusok. A nagymama szalonjában Ferenc Jóska és Klapka tábornok együtt a bizonytalan álomidőt érzékelteti. A zsarnokság és a forradalom ellentétében érzékelhető egy történelmi félszázad, ami már álom, vagy éppen halál, s a halálból csak Szindbád tud időnként visszasuhanni a titokzatos pesti éjszakába. — Így ítélt Krúdy Gyula a jelenvalóról 1912 és 1915 között.

Örkény István

„RÓZSAKIÁLLÍTÁS”

című regényét a Szépirodalmi Zsebkönyvtárában harmadik kiadásban olvashatjuk. Nehéz e kisregény olvasása közben elvonatkoznunk a gyásztól; olvasmányélményünk az író halálát is megidézi, s fájdalomunk elegyül a „Rózsakiállítás” groteszk hangulatával. Korom Aron karrier-témája, a „hogyan hal meg az ember?”, mintegy előre eljuttatja azt az egyet, amit „megélni nem lehet”. Meghalni mégis tudni kell, s épp itt villan föl — immár utólagos hitellel is — az üzenet (Örkény síron túli üzenete): Meghalni csak az tud emberi méltósággal, aki az életet nemcsak szeretni, de szolgálni is tudja az utolsó pillanatig. A tudós, az átlagos és a különös ember halála, mind ugyanaz a „Rózsakiállítás” tanúsága szerint. Valamennyi haldokló az életbe ösztönzi magát a halál előtti pillanatokban, s az is lehet, hogy ez az életosztón műve. Másiként működik ez az életosztón a tudósban, a munkásszonyban és J. Nagyban, az íróban, de nyilvánvaló, hogy „a halál nem az élet eseménye”, s amit Korom Aron karrier-témája tartalmaz, az mindvégig élet. A halál titok marad, s ezért tisztelet illeti. Örkény azt a világot fejezi ki, amelynek

irányítja. Eppen a zenekar meggyőző teljesítménye mondatja velem, hogy érdemes még nagyobb figyelmet fordítani a vonalakból szőtt szerkezetek kimunkálására.

Weber Euryanthe-nyitányát lendületesen vezényelte Szabó László, pontosan érzékeltette a muzsika választékos hangvételét. Hangulatilag is szerencésen készítette elő a nyitány *Schumann Zongoraversenyének* előadását. *Baranyay László* élményszerű zongorajátékának forrásvidéke a művész technikai biztonsága és a tolmácsolás gondos elemzésen alapuló megszerkesztettsége. A kifejezés spontaneitását a gondolkodva zongorázás cseppet sem veszélyeztette, inkább különleges mélységet adott a produkciónak. S hogy mennyire jól osztotta be erőt a szólista; maradt energiája a finálé befejező szakaszának megformálására is. Baranyaytól méltán kért ráadást a közönség.

Petrovics Emil Vonósszimfóniája, ez a rendkívül nehéz alkotás, a muzsikuskokat is fokozott teljesítményre sarkallta. A zene mennyi érzelmi vihára, dallamainak kifejező gesztusrendje, ritmusainak indulati töltése, a lassú tétel zárkózott poézise valódi életre kelt ezen az estén. Egyetlen pillanat nem vált igazán hatásossá: a szimfónia elhalkult befejezésének „antipoénje”. Végezetül *Liszt Tasso* című szimfonikus költeménye hangzott el, a hangverseny magas színvonalához képest kiséredekönként. Az előadás bővelkedett ugyan részletzsépségekben, átfogó képet azonban nemigen adott a muzsikáról.

Breuer János

a halál problémája. A halál nem probléma, üzeni Örkény István, s innen elkezdődhetik életünk újragondolása. Ezért kivételes nagy alkotás a „Rózsakiállítás”.

Tadeusz Nowak nem ismeretlen már a magyar olvasó előtt. *A Ha király leszel, ha bakó leszel* és az *Ördögfiak* szerzője új regényében az utóbbi regény egyik hőse kőre kerekít világot. *A Profétát Szenyán Erzsébet* fordította, s mint annyiszor az

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

vállalkozásainál, most is tapasztalhatjuk, hogy a fordítói munkát a legmagasabb igény jellemzi. Szenyán Erzsébet sem szöveget fordít, mert kísérletet tesz megteremtani (rekonstruálni) az eredeti mű stílusát. Miből érzékelheti ezt az eredeti nyelvet nem tudó olvasó? Abból, hogy a fordítás mondatzövésében eredeti ritmus érzékelhető, az író saját légvételének ritmusa, hogy az eredeti mű szövegének érzékiségét találékony magyarság mintázza.

Nowak profétája kitepte magát eredeti környezetéből, megszökött a falusi világból, s ezt a falut nem lehet összetéveszteni a magyar faluval. Mint ahogy nem tévesztendő össze a proféta új életköre sem a magyar városi életkörrel. Ha ennek a városi atmoszférának a hasonlóját meg akarjuk találni, Erdélybe kell utazni. *Bálint Tibor Zokogó majom* című regényében találhatunk hasonló léggörte, ízt, szagot. S van-e találobb megoldás az életformaváltás kifejezésére a Nowakénál? Azt hiszem nincsen, mert Nowak fölismerete e váltás lényegét. Kell lenni valami közösnek a régi és az új között, hogy a kettőben egyformán részes a talpán maradhasson. Nowak faluja és városa közt ez a közös mozzanat a természeti élelenség. A proféta egy vegetatív burjánzású világot hagyott el, s a vegetációban kapaszkodik meg új életkörre is. Ösztönei szintjén talál rá a városra Jedrus, s így kapaszkodik meg az új életformában. A kitartottság azonban csak kéréte egy állapotnak, s ezt a keretet lassan, észrevétlen szelídebb és tartalmasabb motívumok töltik ki, és Jedrus csak akkor látogatja meg édesanyját, mikor már ezek a tartalmak határozzák meg életét. S ebben a pillanatban — a látogatás idején — ott vagyunk, ahol Bartókkal és Juhász Ferencel már járhattunk. Hiába kiáltozik immár a szarvasa változott fiúnak az édesanya, hogy „Gyere vissza, édes fiam...”, a fiú nem térhet többé vissza, a váltás befejeződött, tényé vált. Az idő visszafordíthatatlan.

Ha az olvasó nagy odaadással figyeli a jelenkor irodalmát, könnyen észreveheti, hogy a tudományok irányából egy új hatás nyomul be a szépirodalomba, főként a költészetbe. Az etológia hatása. Úgy tudom, hogy az etológia még nagyon fiatal tudományág, de messzire nyúlnak vissza a kezdetei, mint mindig, minden új ágatának. Az állatok ösztönéletének, viselkedésének tanulmányozása, s az eredmények leírása maga is olyan, mint a műalkotás-fogamat és a mű. Bizonyítékul szolgál most a

KRITERION KÖNYVKIADÓ

Téka sorozatában erre *A rovarok környezete és viselkedése*, a *Jean Henri Fabre* francia tudós munkájából készült antológia, Puskás Attila fordítása, válogatása. Napjainkban úgy írnak a századforduló rovartanásáról, mint a viselkedélelektan megalapozójáról. Maeterlinck 1909-ben viszont azt írta róla: „H. Fabre... egyike a legtudósabb természetbúvároknak és a legsodálatosabb költőknek a szó igazi és modern értelmében.” Az is érdekes, hogy Fabre „állattörténeti”, kísérleteinek leírásai először népszerű ifjúsági olvasmányként váltak ismertté, s 1910-ben irodalmi Nobel-díjra javasolták.

Bata Imre

KRÓNKA:

akár ezek ismerete nélkül is —, rendkívül figyelemre méltó az együttes sugárzó zeneisége, s szinte varázslat, amit Breitner végbevitt a *Titusz-nyitány*, az *Esz-dúr szimfónia* előadásakor. Igaz, egy-egy pillanatra megtört a varázs, figyelmeztetve, hogy a Pécsi Filharmonikusok függős segítségre szorulnak, s egyúttal arra is, hogy erre érdemesek.

A mozarti muzsika érzéki szépsége tárult fel a képtár falai között. Breitner Tamás dallamot, hangzást, formát nagy érzékenységgel-rugalmasággal emel a magasba, a hangvétel váltásai iránt fogékonyan teremti újjá Mozart zenéjének dramaturgiáját, így teszi konkréttá e művek üzenetét, emelkedett humánusát.

A fiatal *Kassai István*, az *A-dúr zongoraverseny* szólistája kopogó billentésével, kissé merev formálásával, technikailag sem teljesen üzembiztos játékával nem a pécsiék emelkedett Mozart-képének szellemi régióiból érkezett. Mintha ezúttal félig kész produkcióval lépett volna a nyilvánosság elé a rádió idej zongoraversenyének jó képességű I. díjasa.

A DEBRECENI MÁV-FILHARMONIKUSOK, *Szabó László* vezényletével, hagyományos elvek szerint szerkesztett műsort hoztak a Zeneakadémiára. A legutóbbi évek nem egy hangversenye igazolta — a mostani is megerősítette —, hogy a nagy múltú zenekart Szabó személyében az együtttest odaadón szolgáló karmester